

► NSB-lidmaatschapskaart van Van Riesen met contributiezegels.

meesters. Van Riesen, wiens loopbaan bij de luchtverdediging op een dood spoor was geraakt, was een van de eerste deelnemers. De opleiding bestond uit een schriftelijke cursus van drie maanden, met onderdelen als staatsrecht, gemeentelijk recht, gemeentelijke financiën en het houden van een toespraak. Vervolgens werd aandacht besteed aan de nationaalsocialistische visie op het openbaar

bestuur en de rol van de burgemeester daarin. Na zijn opleiding opteerde Van Riesen voor een burgemeesterschap in vijftien overwegend grote gemeenten verspreid over het land, maar hij werd uiteindelijk in Heemstede benoemd.

'Revolutie'

Als burgemeester werkte Van Riesen aan de nazificering van het gemeentebestuur. Hij stelde NSB-wethouders aan en verving niet-loyale ambtenaren door NSB-sympathisanten. In een toespraak hield hij zijn ambtenaren voor dat zij 'leven in een periode van revolutie van ongekende omvang'. Het was hun taak om de inwoners te steunen, met name de hoofden van scholen en onderwijzend personeel die de kinderen leiding moesten geven. Met de benoeming van politiemann Piet Kramer in februari 1943 kreeg Van Riesen een fanatieke NSB-korpschef naast zich. Volgens een verklaring van zijn secretaresse hielden Van Riesen en Kramer iedere ochtend overleg en werkten ze nauw samen. Zo waren zij samen aanwezig bij drie huiszoekingen waarbij elf mensen werden opgepakt, waaronder vijf ondergedoken joden die later in kampen zijn omgekomen. Daarnaast verrichtten ze samen op twee adressen huiszoeking naar illegale aanwezigheid van radiotoestellen.

BURGEMEESTERSCURSUS
 () groep *1* Deelnemer no. *25*

VERZAMELSTAAT

Noom: *v. Riesen*
 Adres: _____

	Aantal vragen	Gemidd. zonder X	Gemidd. met X	Beoordeling	Eindoordeel (Toespraken, afgewezen)
1. Staatsrecht				<i>goed</i>	<i>mezla J. a. b. m</i>
2. Gem. Recht				<i>"</i>	
3. Gem. fin.				<i>"</i>	
4. Toespraak				<i>vold.</i>	
5. Inprovisatie					

Bij „beoordeling“ te vermelden: goed, voldoende, onvoldoende of eventueel voorwaardelijk.

Bemerkingen: _____

▲ Resultaat burgemeesterscursus Van Riesen.

Kinderboerderij 't Molentje

75 jaar

Carla van der Stap

Wie beleefde niet als kind, ouder of grootouder plezier aan een uitstapje naar de kinderboerderij? Al vanaf 1951 kun je in wandelbos Groenendaal bij kinderboerderij 't Molentje tussen de dieren lopen, ze aaien en bewonderen.

▼ *De kinderboerderij in 1957. De stal is nu varkensstal, maar werd in 1951 als stal voor meerdere soorten dieren gebouwd.*

Het landgoed Groenendaal dateert uit de 17de eeuw. Van de oorspronkelijke tuinaanleg zien we nu nog de grote lanen met bomen en de vijvers. Restaurant Landgoed Groenendaal is gevestigd in het voormalige koetshuis. De molen kreeg in 1776 een plaats aan wat nu de Burgemeester van Rappardlaan heet en rond 1839 werd er een belvédère gebouwd, die in 1965 afgebroken is en dit jaar vervangen wordt door een moderne versie. Tot 1913 was het landgoed in het bezit van particulieren. De erven van de familie Van Merlen verkochten in dat jaar Groenendaal en

Bosbeek aan de gemeente Heemstede. Daarmee werd Groenendaal een openbaar wandelbos. De gemeente zag dit als een kans om de aantrekkelijkheid van het dorp te vergroten. De toenmalige burgemeester Van Lennep wilde 'den beschavenden invloed, die van de natuur uitgaat, op meerderen laten inwerken'. Vele duizenden wandelaars stroomden toe.

Op de weide naast de molen werd in 1925 een hertenkamp gerealiseerd. Niet alleen herten, maar ook pauwen, ganzen, zwanen, eenden, kalkoenen en een duiventil kregen een plaats in dit gebied.

beperkt mogelijk was. Veel wapens waren verloren gegaan, doordat zij waren uitgedeeld aan onvermogen mannen die in vlootdienst op zee waren omgekomen. En veel andere wapens waren zwaar beschadigd. Het ‘pulver’ (buskruit) en de lonten waren volgens de schout en schepenen vrijwel geheel opgebruikt of nat geklonterd en daarmee onbruikbaar; alleen het lood was grotendeels nog aanwezig.

Op verzoek van de schout en schepenen waren alle resterende wapens, ‘die met zorg en groote moeite nog waren agterhaald’ opgeslagen in de ‘wapensael’ in het ‘Huis te Heemstede’. Op kosten van de heer van Heemstede waren ze bovendien schoongemaakt en hersteld, zodat zij in goede staat beschikbaar bleven voor de verdediging van het land.

De provincie nam hier echter geen genoegen mee en eiste dat Heemstede alle overgebleven wapens en munitie zonder uitstel zou teruggeven en een vergoeding zou betalen voor de verloren wapens. Het was volgens de provincie de verantwoordelijkheid van Heemstede om ervoor te zorgen dat de geleende wapens goed werden onderhouden en ‘niet verspilt souden werden’.

Gerard Pauw

Gerard Pauw, op dat moment heer van Heemstede, ging zich eind januari 1668 persoonlijk met de zaak bemoeien. Hij liet weten dat veel wapens die uitgedeeld waren aan de armen door hen waren verkocht of beschadigd. En ook dat de overgebleven wapens op verzoek van schout en gerecht in de wapenzaal van het huis te Heemstede waren opgeslagen en op zijn kosten hersteld. Pauw verzocht de provincie te komen inspecteren welke wapens er nog lagen en hoeveel die waard waren. Hij verklaarde zich bereid die wapens te kopen, met aftrek van de door hem gemaakte herstelkosten.

Opvallend zijn de verschillen in uitleg tussen Gerard Pauw enerzijds en de schout en schepenen anderzijds. Waar de laatsten wijzen op de omgekomen militairen op zee, rept Pauw daar met geen woord over, maar legt hij de nadruk op het moedwillig verkopen en beschadigen van de wapens door de onvermogenen.

Op 4 februari 1668 vonden de inspectie en taxatie plaats. Er is sprake van 63 ‘musquetten, fourquetten ende bandeliers’ en 59 ‘piecken’, wat correspondeert met het aantal wapens dat in 1665 vanuit het magazijn in Delft aan Heemstede is verstrekt. Helaas is niet vermeld hoeveel van de uitgedeelde wapens zich nog in

◀ Soldaat die met zijn laadstok kruit en kogel in de loop van zijn roer duwt. Een roer was een kleinere en lichtere vorm van een musket. Jacob de Gheyn II, 1608.

► Foto 1968.
Links op de
voorgond twee
gashouders.
Rechts naast de
watertoren de
directeurswoning.
Aan de watertoren
vast gebouwd
het pomphuis,
het huidige
onderkomen van
de HVHB, en
links daaronder
de voormalige
monteurswoning.

dan toe als werktuigkundig ingenieur werkzaam bij het gemeentegasbedrijf in Rotterdam. Hij kreeg de voorkeur boven T.B. Granpré Molière, adjunct-directeur van de lichtfabriek in Gouda. Voor een functie als deze was er een beperkte groep mensen om uit te putten. De kan-

didaten kwamen uit soortgelijke functies in andere dorpen of steden en vertrokken ook na een aantal jaren weer naar een andere stad. De functie vergde ongetwijfeld heel specialistische kennis.

Carl Ludwig Philips (1883-1954) werd geboren in Amsterdam. Beide ouders waren afkomstig uit Duitsland. Carl studeerde in 1908 af als ingenieur aan de Technische Hogeschool (nu TU) in Delft en ging zoals gezegd werken in

▲ Vanaf het balkon bovenop de serre is het zicht in 1917 nog geheel vrij. In het midden op de achtergrond ligt de toen net nieuw gebouwde betonnen kwakelbrug over het Heemsteeds Kanaal.

▲ Vermoedelijk Carl Philips met zijn dochtertje in 1920. Links op het bordje staat 'Cloosterpad' en in het midden op de achtergrond zie je de kwakelbug over het Heemsteeds Kanaal.

300 jaar ambachtsheerlijkheid Bennebroek

Martin Bunnik

Van 1653 tot 1950 woonden er ambachtsheren en -vrouwen op het 'Huis te Bennebroek'. Zij speelden een belangrijke rol in de ontwikkeling van het dorp. Wie waren deze ambachtsheren en -vrouwen en wat betekenden ze voor Bennebroek?

▼ *Adriaan Pauw en zijn gezin in 1653. Schilderij van Jan Mijtens.*

De eerste ambachtsheer van Bennebroek was Adriaan Pauw jr. (1622-1697), een invloedrijk politiek bestuurder die vanaf 1670 ook president van de Hoge Raad in Den Haag was. Na het overlijden van zijn vader in 1653 verkreeg hij de ambachtsheerlijkheid, maar hij bleef in Den Haag wonen. Alleen in de zomer koos hij voor Bennebroek.

Zijn taak als ambachtsheer pakte hij grondig aan en hij vormde Bennebroek tot een volwaardige ambachtsheerlijkheid. Hij liet een ambtswoning (later

de pastorie) bouwen op de hoek van de Meerweg met de Schoollaan die hij vier jaar later inruilde voor de hofstede *Duinwijck* (later *Huis te Bennebroek*). Voor de administratie, rechtspraak en bestuur werd een schepenrol (lijst van de schepenen en de door hen te behandelen zaken) aangelegd en de schout en de schepenen werden benoemd. Omdat de overdracht soepel moest verlopen werd Bartholomeus van Hove, schout van Heemstede, aangesteld. Op zijn beurt benoemde deze weer vijf inwoners van

Voetbalvereniging VEW: een krasse honderdjarige

Ineke Blom

Voetbalvereniging VEW bestaat in 2026 honderd jaar. De club, geboren in Haarlem en sinds 1934 gevestigd in Heemstede, viert het eeuwfeest onder meer met de uitgave van een jubileumboek. Hoe is het deze club de afgelopen honderd jaar vergaan?

Op een augustusavond in 1925 kwamen elf jongemannen bijeen in het gebouw van de Haarlemse Jonge Mannen Vereniging (HJMV) aan de Lange Margarethastraat. Ze kwamen vanuit verschillende afdelingen van protestants-christelijke jongelingsverenigingen uit Haarlem en omstreken. Ze hadden het plan opgevat om een voetbalvereniging op te richten, om op zaterdag 'ontspannen' te kunnen voetballen. Binnen een uur was de oprichting een feit en had de kersverse club een naam: 'Volhardt en Werkt', bedacht door een van de oprichters en het latere erelid Hes Zeepvat.

▼ *Het seniorenelftal en het jeugdteam op het veld aan de Spaarnhovenweg in Haarlem, mei 1928. Staande, vijfde van rechts, Hes Zeepvat.*

Vriendenclub

Op 2 januari 1926 werd VEW ingeschreven bij de Haarlemse Voetbalbond (HVB), een door de Nederlandse Voetbalbond, de latere KNVB, erkende regionale bond.

Het tenue bestond uit een blauw shirt met witte kraag en manchetten, een zwarte broek en zwarte kousen met een witte rand. Ook nu zijn blauw, wit en zwart de hoofdkleuren van de club.

VEW speelde aanvankelijk met één team in de zaterdagmiddagcompetitie van de HVB. De eerste wedstrijd tegen Kennemerland, dat vier jaar eerder was opgericht, werd verloren. Dat eerste jaar werden alle wedstrijden verloren. De meeste spelers waren onervaren en nog nauwelijks op elkaar ingespeeld. De club kreeg dan ook al snel de bijnaam 'Verliest Elke Week'. Volgens de in 1986 terugblikkende Zeepvat 'gaf dat niet, want wij waren een club van vrienden geworden en hadden plezier aan de ontspanning die we beleefden aan het spel.'

Na een jaar was er ook een jeugdteam en niet veel later een tweede seniorenteam. Het aspirantenelftal werd in 1928 zelfs kampioen in de aspirantencompetitie.

In februari 1971 begon in Nederland de eerste abortuskliniek illegaal abortus uit te voeren. Deze kliniek, het Mildred-huis in Arnhem, was opgericht door de Stichting Medisch Verantwoorde Zwangerschapsonderbreking (Stimezo). De Stichting Hulpverlening Zwangerschapsonderbreking Noord-Holland (Stizo) startte in juli 1971 in Beverwijk in het Beahuis een eerste-trimesterabortuskliniek.

Dolle Mina en Dries van Agt

Minister van Justitie Dries van Agt (KVP) kwam in 1972 met een nieuw, wederom terughoudend wetsvoorstel, als tegenwicht voor dat van de PvdA, dat abortus legaliseerde. Maar beide voorstellen haalden de meerderheid niet en de strijd om abortus ontbrandde. Feministische groeperingen als de Dolle Mina's stelden dat de vrouw zélf moest kunnen beslissen over haar eigen lichaam en het al dan niet beëindigen van een zwangerschap: 'baas in eigen buik'. Ze demonstreerden voor dit recht in allerlei steden, tot aan het Binnenhof.

Voor de confessionele partij KVP was het grootste bezwaar dat er opeens veel meer vrouwen uit de omringende landen naar Nederland kwamen voor een abortusingreep. De oorzaak lag in de snelle

toename van abortusklinieken hier. Het aantal ingrepen nam toe van 20.000 in 1971 tot 66.000 in 1973. Bovendien was Van Agt, met in zijn kielzog de KVP, sinds 1974 begonnen aan zijn 'ethisch reveil'. Dit riep op tot herstel van christelijke normen en waarden in de samenleving en was een conservatieve reactie op maatschappelijke verandering, materialisme en ethische kwesties zoals abortus.

De Bloemenhovekliniek werd het brandpunt van de discussie, omdat de andere twaalf abortusklinieken vrouwen die langer dan twaalf weken zwanger waren, doorstuurden naar Heemstede. Van Agt wilde sluiting van de Bloemenhovekliniek, of minimaal inbeslagname van de apparatuur waarmee de 'late' abortussen werden uitgevoerd. Aanleiding was de klacht van een Duits echtpaar in 1976. De vrouw had een miskraam gekregen omdat er bij de abortus een tweede foetus over het hoofd was gezien. Van Agt liet de kliniek sluiten, maar de verzegeling werd verbroken en de minister moest zich verantwoorden in de Tweede Kamer. Vervolgens bezetten vrouwen uit het hele land de kliniek twee weken lang.

Door een rechterlijke uitspraak haalde Van Agt bakzeil. De gedoogpraktijken van abortus gingen door, niet alleen in de Bloemenhovekliniek, maar ook in andere klinieken.

Uiteindelijk trad in 1984 de Wet afbreking zwangerschap (Wafz) in werking. Hierin is nauwkeurig omschreven onder welke omstandigheden abortus voortaan legaal zou zijn. Maar tegenstanders bleven protesteren.

Demonstraties

Demonstreren deden ze al vanaf 1971. De oprichting van abortusklinieken in die tijd leidde tot tegenreacties. In 1971 werd de Vereniging ter Bescherming van het Ongeboren Kind (VBOK) opgericht, in 1973 gevolgd door de Stichting voor Recht Zonder Onderscheid (Stirezo) van pater Jan Koopman. Koopman en aanhangers demonstreerden vanaf 1974 bij abortusklinieken, deelden er pro-lifefolders uit en

▼ *Voorstanders van het recht op abortus bezetten de tuin van de Bloemenhovekliniek om actie te voeren tegen sluiting, mei 1976.*

zo'n bedrijfsarchief krijgen, dan kun je je voorstellen dat we de betrokkenen, van (ex-)werknemers tot omwonenden, iets laten vertellen over hun ervaring met dat bedrijf. Dan voegen we dus persoonlijke verhalen toe aan het formele archief. Hoe spannend is dat?

Een tweede voorbeeld is de jaarlijkse documentaire foto-opdracht van de provincie Noord-Holland, uitgevoerd door het NHA. Dit jaar hebben we als thema het woningtekort gekozen. Het is een actueel en prangend vraagstuk, waar veel mensen uit alle lagen van de bevolking mee te maken hebben. Leg dat vast, zodat de foto's in de toekomst het verhaal vertellen van een maatschappelijk vraagstuk anno 2026. Via sociale media hebben we ook eerder inwoners van heel Noord-Holland opgeroepen een foto te maken van de in hun ogen mooiste plek van de provincie en te beschrijven waarom ze dat zo ervaren. Dat heeft in 2024 heel veel reacties opgeleverd. De tien mooiste inzendingen toonden we in ons archiefcafé en hebben we opgenomen in onze beeldbank.

Wat is je stip op de horizon?
 Eind 2025 kwam *Op reis door Noord-Holland uit, waarvan het NHA aan de wieg stond. Waarom vond je de uitgave van dit boek zo belangrijk?*

Onze beeldcollectie heeft museale waarde, een collectie die we te danken

hebben aan al onze voorgangers die in dit archief werkzaam waren. En om die rijkdom zichtbaar te maken, is een boek een prachtig instrument. We hebben een keuze gemaakt uit het mooiste en meest aansprekende materiaal, dat samen met de tekst een bijzonder verhaal over onze provincie vertelt. Daarmee vergroten we ook de reikwijdte van onze archiefdienst, wat trouwens aansluit bij de inhoud van ons Meerjarenbeleidsplan: 'We streven ernaar om de toegankelijkheid van de archieven en collecties te verhogen, waardoor het gebruik met minimaal 10 procent gaat toenemen.' Eigenlijk zou iedereen dat Meerjarenplan of onze recente jaarverslagen eens moeten lezen. Het klinkt misschien saai, maar je krijgt daarmee wel een heel goed beeld van waar het NHA voor staat, welke rol het heeft en welke betekenis in de toekomst.

Wat is je stip op de horizon?

Dat we niet alleen een archief zijn, maar toegroeien naar een centrum voor informatie, naar een samenkomen van historische en actuele informatie. Daarmee kunnen we ook weer nieuwe groepen bedienen. Zo hebben we een paar jaar geleden op initiatief van de HVHB de Raadsnotulen 1907-1990 van Heemstede laten digitaliseren. Heel leuk voor leden van de vereniging, maar ook belangrijk voor ambtenaren en (nieuwe) raadsleden. Informatie die er voor hen toe kan doen, is bij ons digitaal opgeslagen en doorzoekbaar. Hoe makkelijk willen ze het hebben?

En intussen mag iedereen zich blijven verlekken aan de oude collecties die we hebben. Ik zeg altijd: 'Onze collectie is de magie, het beschikbaar stellen van overheidsinformatie is onze kerntaak.'

◀ *Omslag van het eind 2025 verschenen boek Op reis door Noord-Holland, waarin de rijkdom van de archiefcollectie breed wordt uitgemeten.*

